

כח האב בהורשה לבניו

ר' נעם ולדמן

מקור הדין

המשנה בבבא בתרא (ק"ל.) אומרת:

"האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת, בתי תירשני במקום שיש בן – לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה. ר' יוחנן בן ברוקה אומר: אם אמר על מי שראוי ליורשו – דבריו קיימין, ועל מי שאין ראוי לו ליורשו – אין דבריו קיימין".

מפשט המשנה נראה שדעת תנא קמא שהאב יכול להוריש נכסיו כרצונו לבן בין הבנים ולבת בין הבנות כאשר אין בנים. ולרבי יוחנן בן ברוקה אף לביתו או לאחיו רשאי האב להוריש נכסיו, אף שיש לו בן שקודם בירושה. אמנם הגמרא מביא ברייתא משמו של רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, דלא נחלקו חכמים ורבי יוחנן בן ברוקה בבת בין הבנים שאינו יכול להורשה, על מה נחלקו- על בן בין הבנים, לרבי יוחנן בן ברוקה דבריו קיימים ולדעת חכמים דבריו בטלים ומשנתנו כולה רבי יוחנן היא.

מסקנת הגמרא:

"אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. וכן אמר רבא: הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. אמר רבא: מאי טעמיה דרבי יוחנן בן ברוקה? אמר קרא: והיה ביום הנחילו את בניו, התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה".

הרשב"ם מבאר את הלימוד מהפסוק וז"ל:

"והוי מצי למכתב ביום שינחלו בניו".

כלומר, אם היה כתוב ביום שינחלו בניו היה משמעות הכתוב ירושה ממילא, משמים. ומכך שהתורה נקטה לשון "הנחילו" משמע שהאב מנחיל. וכן באר רבנו גרשום: "כלומר הנחילו לרצונו משמע".

ירושה או מתנה

הגמרא בדף קל"א. אומרת:

"בעי רבא בבריא היאך? כי קאמר רבי יוחנן בן ברוקה בשכיב מרע דבר אורתי הוא אבל בבריא לא או דילמא בבריא נמי אמר".

מפשט דברי הגמרא נראה שיותר פשוט להבין שר"י בן ברוקה דיבר רק בשכיב מרע שאז הוא בר אורתני. משמע שבריא לאו בר אורתני הוא, וא"כ מה הצד לומר שאף בבריא יכול להוריש?

אפשר לבאר שהגמרא התלבטה בזה גופא, האם ר"י בן ברוקה חידש דין בכוח ההורשה של האב וממילא בבריא אינו יכול או שריב"ב חידש שהאב יכול לתת מתנה לבניו לאחר מיתה אף שבעלמא אין מתנה לאחר מיתה וממילא אף בריא יכול לתת מתנה זו כיון שאינה תלויה בהגדרתו כבר אורתני.

נראה שבשאלה זו, האם יכולת האב להוריש לאחד מבניו הינה מדין מתנה או ירושה, נחלקו הראשונים. בחלקם הדברים מפורשים ממש ובחלקם נראה לדקדק, ונראה שע"פ פסיקתם באיבעיא זו יצאה שיטתם בהבנת חידושו של ר"י בן ברוקה.

א. שיטת הרשב"א

הרשב"א (בבא בתרא קל"א.) כתב:

"בעי רבא בבריא היאך. כתב הראב"ד ז"ל פי" שהקנה לו נכסיו בשטר ובלשון ירושה, ויש אומרים אפילו בעל פה דכיון דמחלק נכסיו ובלשון ירושה התורה נתנה רשות לאב להנחיל ולאחר מיתה הוא דקאמר דהא בלשון ירושה הוא דיהיב להו, ואע"ג דאמרי' אין שטר לאחר מיתה, התם בלשון מתנה ולשון מתנה כיון דשייך בה שטרא שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה, אבל היכא דבלשון ירושה קאמר ולאחר מיתה ירושה אינה צריכה שטר ובין בכתב ובין בעל פה דבריו קיימין לר' יוחנן בן ברוקה שהתורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה... ואיני רואה הפרש בדבר זה בין הראויין לירש ובין אחרים שאינן ראויין לירש, שאם אתה אומר כן מתנת שכיב מרע במקצת למי שראוי ליורשו לא תהא צריכה קנין אם אמר בלשון ירושה, ואי נמי באומר מקצת נכסי לראובן בני שאין לשון מתנה אלא ירושה, ואם נפשך לומר כן לא היתה הגמרא שותקת בכך, אלא מסתברא דבמקנה נכסיו בשטר קאמר ובלשון ירושה, והוא כירושה שקונה עם גמר מיתה".

הרשב"א מביא מחלוקת ראשונים האם הורשה של ריב"ב צריכה קנין או לא. נראה מדברי הרשב"א שדין זה של "והיה ביום הנחילו את בניו" הוא חידוש של התורה שיכול האב לתת את נכסיו במתנה לאחר מיתה אך ישנו תנאי מגביל שהמתנה היא רק לבן בין הבנים.

נראה להוכיח שזו כוונת הרשב"א מכך שהוא משווה את הנחלת האב למתנת שכיב מרע, ומוכיח שכמו שאי אפשר לתת מתנת שכיב מרע במקצת ללא קניין

ואף למי שראוי ליורשו הכא נמי כאשר מוריש החלק מהנכסים לאחד מבניו בעי קניין. ולכאורה קשה על השוואתו הרי מתנת שכיב מרע היא דרבנן ובגדר מתנה ואילו רבי יוחנן בן ברוקה דיבר על גדר ירושה דאורייתא וירושה אינה צריכה קניין?

אלא על כורחך שהרשב"א מתייחס לדין ירושת רבי יוחנן בן ברוקה כמתנה ולכן אין זה משנה אם היא מדאורייתא או מדרבנן יש להשוותה למתנת ש"מ. ולא רק בבריא הוא מצריך קניין אלא אף בשכיב מרע וראוי ליורשו. שהרי עיקר הוכחתו שצריך קניין היא שאם אינו צריך קניין הרי מצינו מתנת שכיב מרע במקצת שאינה צריכה קניין כגון שנותן למי שראוי ליורשו, הרי שאף בשכיב מרע וראוי ליורשו הרשב"א אינו מוכן לקבל שהנכסים ייקנו ללא קניין.

עוד נראה להוכיח שדעת הרשב"א שדין זה הוא מדין מתנה, מההשוואה לחולקים עליו. היש אומרים שהביא הרשב"א הסוברים שאין צריך קניין כתבו שאין לקשר בין מתנת שכיב מרע לדינו של ר"י בן ברוקה. סברתם היא שמתנת ש"מ היא בלשון מתנה ולכן אם כתב שטר אמרינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה, אך בלשון ירושה חלה הירושה בין בשטר ובין בע"פ שהרי ירושה חלה לאחר מיתה ובלי שטר ואינה כמתנה. על כרחך שהרשב"א שחולק עליהם אינו מסכים איתם בנקודה זו וסובר שאמנם ר"י בן ברוקה דיבר על ירושה דין תורה, אך הוא דומה במהותו לדין מתנת ש"מ. והיינו שהורשה זו היא מתנה וצריכה קניין. אלא שבזה היא דומה לירושה דאורייתא שהיא קונה עם גמר מיתה משא"כ מתנת ש"מ שאינה קונה אלא לאחר מיתה כמבואר בגמרא ב"ב קל"ז.¹

ונראה לומר שהרשב"א סובר דהורשה זו היא כמתנה מכיון דס"ל שהגמרא פשטה שר"י בן ברוקה אף בבריא אמר, וז"ל הרשב"א (בבא בתרא קל"א. ד"ה "ור"ח):

"וכתב ר"ח ז"ל דבעיין איפשיט דאפילו בבריא קאמר, וכן נראה לכאורה דהא פשיט ליה רב משרשיא לרבא מדברי ר' נתן ורבי שחזר והודה כדברי ר' נתן דירתון תנן וש"מ כר' יוחנן נשנית ובבריא קאמר וקבלה מיניה רבא".

כמו שביארנו לעיל הצד בגמרא לומר שריב"ב אמר את דינו אף בבריא הוא דס"ל דהורשת האב מתנה היא.

1. ואפשר שלפי הרשב"א חכמים בתקנת ש"מ לא המציאו קניין שפועל בזמן שאין המקנה יכול להקנות שהרי מצינו כעין זה בהורשה דר"י בן ברוקה, אלא שהם הרחיבו דין זה למי שאינו ראוי ליורשו.

לפי הסברנו זה בשיטת הרשב"א ניתן להבין את דבריו במסכת קידושין (ס' ד"ה "נותנת") שכתב: "ואין יכול להוריש אחד מן הירושים דברים הראויים לו אלא המוחזקים."

דין זה מתאים לשיטתו שהורשה זו היא מתנה ולכן רק דבר שישנו בעולם ומוחזק ברשותו יכול להוריש אבל דבר הראוי אינו יכול להורישו כמו שאינו יכול לתת אותו במתנה.

עוד יוצא משיטתו לכאורה שהאב יכול לחזור בו כל עוד לא היה קניין כדין כל מתנה.

ב. שיטת הר"ן

הר"ן הביא את שיטת הרשב"א שצריך קניין בירושה זו ולא מספיקה אמירה, וחלק עליו וזה לשונו:

"ולי נראה דאפילו בעל פה מצינו לאוקמה, דכי צרכינן לטעמא דשלא תיטרף דעתו הני מילי כשהוא נותן מתנה, אבל מה שהוא מדין ירושה בכל מה שנתנה תורה רשות לאב להנחיל בדיבורא בעלמא סגי לה, דכיון שהתורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה כשהוא מנחיל בן אחד בין הבנים הרי הוא כאילו אין לו אלא אותו בן בלבד."

הרי שלדעת הר"ן אף באמירה בעלמא יכול להוריש שכשהוא מנחיל לבן אחד בין הבנים הרי הוא כאילו אין לו אלא אותו בן בלבד והוא יורשו, ורק מתנה ממש כמתנת שכיב מרע במקצת צריכה קניין. בדבריו מפורשים שני דינים:

- (א) דין זה הוא ירושה ולא מתנה ולכן אינו צריך קניין.
 (ב) אין דין זה תוספת נכסים לבן אלא נתינת דין יורש לאותו יורש. לדוגמא, כאשר יש שני בנים ומנחיל לאחד מהם יש לו דין כבן יחיד.
 לפי זה יש להסתפק האם ביכולת האב לתת לבנו דין של בכור (כאשר אין בכור, שהרי אם יש בכור אף רבי יוחנן בן ברוקה מודה שאינו יכול להעביר חלק הבכור כמו שמפורש בפסוק "לא יוכל לבכר"), כגון אם יאמר האב 'פלוני בני ייטול פי שניים' האם בכך יהיה לבנו זה כל דיני בכור ולא ייטול בראוי כבמוחזק², או שמא רק חלק הפשוטים יכול לתת לו ולא נתנה התורה יכולת לאב כלל לקבוע דין בכור ודינו של בן זה ככל יורש אלא שמקבל פי שניים בירושה.
 מכל מקום לפי הסברנו נראה שלפי הר"ן אינו יכול לחזור ולעקור הירושה מאותו הבן מאחר שיש לו דין יורש דאורייתא. שהרי מבואר בשו"ע (ח"מ רפ"א, א') שאין אדם יכול לעקור ירושה בלשון שלילית כגון "פלוני בני לא יירש" ורק כאשר

2. כמו שיתבאר להלן בשיטת הריטב"א.

מוריש כל נכסיו לבן אחר ממילא לא נשארו נכסים להוריש לשאר היורשים. וכאן מכיון שנתן לו דין יורש הרי הוא ככל יורש ונכלל בכלל שאין אדם עוקר ירושה מבניו. וכך פוסק הקצות שם ס"ק ג' שברגע שאמר פלוני בני ייטול כל נכסיי או פי שניים בנכסיי אינו יכול לחזור ולעקור ממנו את הנכסים שנתן לו כיון שיש לו דין יורש באותו הסך שריבה לו אלא יכול לחזור ולתת כל נכסיו לבנו אחר.

בעניין ההסתפקות של רבא מה הדין בבריא כתב הר"ן שהבעיא לא איפשטא. נראה שהבין שאף שדין זה הוא ירושה אפשר שהתורה הרחיבה את דין מוריש אף לבריא. ומ"מ להלכה כיון דלא איפשטא לא מוציאים ממון מספק ואין האב יכול להוריש כאשר הוא בריא.

ג. שיטת הריטב"א

דברי הריטב"א ישנה מורכבות. בדף קל"א. כתב:

"...אבל לר' יוחנן שיש גזירת הכתוב שיוכל להנחיל לכל מי שירצה בלשון ירושה מיבעיא לן אי דריש קרא אפילו בבריא שיחלק נכסיו בלשון ירושה כמו שירצה ויהיו דבריו קיימים כל זמן שלא חזר בו, וכן נראה מכולה סוגיין דשקלינן וטרינן בלשון יירתון וכו' יוחנן בן ברוקה. והשתא דאתינן להכי מה שפירש הראב"ד ז"ל דהאי בעיא כשחלק נכסיו (בשטר) ובלשון ירושה לא ידענא מאי קאמר, מה עסק שטר בכאן, דאפילו תימא דלא אמרו אין שטר לאחר מיתה אלא במתנה אבל לא בהנחלה מ"מ מה צריך לשטר בכאן, וכי הקנאה היא מחיים שתהא צריכה שטר, הא ודאי אין הנחלה מחיים, ואם מחיים נותן קנין כהקנאת בריא בעי. אלא עיקר הפירוש כדברי שאר המפרשים ז"ל שפירשו בריא דומיא דשכיב מרע באמירה ולאחר מיתה בירושה ובלשון הנחלה, וזה נראה לי פשוט ולמורי הרא"ה נר"ו".

מבואר שאין הריטב"א מתייחס להורשה זו כמתנה ולכן איננו מבין מה עניין השטר לכאן.

על פניו נראה ששיטתו כשיטת הר"ן שדין "והיה ביום הנחילו" אינו מתנה אלא ירושה דאורייתא. אלא שמכך שכתב "ויהיו דבריו קיימים כל זמן שלא חזר בו" משמע שיכול לחזור בו והשאלה כיצד יכול לחזור בו ולעקור ירושה מבניו, וכמו שהבאנו לעיל בדברי הר"ן משמו של הקצות שאין זה אפשרי? קושיה זו מתחדדת ממה שהביא הריטב"א בדף קכ"ו: על המשנה את דעת רבו הרא"ה שכאשר נתן לבנו שאינו בכור פי שניים יש לו דין בכור שאינו נוטל

בראוי כבמוחזק זה לשונו: "ויש אומרים דאינו נוטל החלק היתר אלא במוחזק כדין הבכור כיון דאפקיה בהאי לישנא, וזה דעת מורי נר"ו ויש חולקין על זה". מבואר מדבריו שכאשר נותן לבנו פי שניים אין זה סתם הוספת נכסים המגיעים לבנו אלא ממש נתינת דין בכור נמצא שההנחלה היא נתינת שם יורש. א"כ קשה היאך יכול לחזור בו ולעקור ירושה מבנו? בקובץ שיעורים (בבא בתרא אות תל"ב) תירץ דמה שכתב הריטב"א בדף קל"א. שיכול לחזור בו היינו כמו שבאר הקצות שיעביר דין היורש לאח אחר כלומר שייתן לבן אחר כל נכסיו. ואפשר לתרץ עוד שבאמת יכול לחזור בו ולעקור ממנו דין יורש שנתן לו ואינו נחשב עקירת נחלה מכיון שעדין לא חל עליו שם יורש אלא במיתה ולא מחיים.

עוד יש לברר בשיטת הריטב"א שבדף קל. כתב הריטב"א דדוקא במחלק כל נכסיו הורשתו קיימת ולא במקצת נכסים ויש להבין מדוע. נתיבות המשפט (רפ"א, ס"ק ב') רצה לתרץ שדין "והיה ביום הנחיל" הוא דוקא בשכיב מרע וכמו שפסקו הרי"ף והשולחן ערוך, ולא כרשב"א לעיל. וכאשר מחלק מקצת נכסיו מראה שאין דעתו שימות מחולי זה שהרי הותר לעצמו חלק מנכסיו ואין לו דין שכיב מרע והרי הוא כבריא ואינו יכול להוריש. אלא שהריטב"א כתב במפורש (בבא בתרא קל"א. ד"ה "שניתם") שהבעיא איפשטא ואף בבריא יכול להוריש לאחד מבניו. לכן נראה שהריטב"א סבר שדין ירושה ממילא ודין ירושה מכוח הורשת האב הם שני דינים נפרדים וא"א לערב ביניהם. כלומר או שהנכסים עוברים בירושה ממילא כדין תורה בירושה שווה לכל הבנים, או בהורשה של האב למי שיחפוץ לתת יתן אך צריך לכלול את כל הנכסים בחלוקה זו. ולכן מחלק מקצת נכסיו שמערב הורשתו עם הורשת התורה אינו מועיל אבל אם חילק נכסיו כולם אף שלא נתן הכול לבן אחד הורשתו קיימת כיון שסוף סוף הוריש הכול בעצמו. וכן מצאתי שביאר הערך לחם (סי' רפ"א, סע' ג').

ד. שיטת היד רמ"ה

היד רמ"ה בפרק "יש נוחלין" (אות קל"ז ד"ה "והשתא") כתב:

"אבל בראוי ליורשו היכא דאמר בלשון ירושה כיון דמדאורייתא היא לא שנא שכיב מרע לא שנא בריא קנו באמירה ולא בעו קניין... ועוד דעל כורחין כי קמבעיא לן בלשון ירושה קמבעיא לן, ולשון ירושה לא משמע דמקני ליה לא גופא ולא פירא אלא לאחר מיתה, דומיא דירושה דלא קני מידי אלא לאחר מיתה שלא מצינו ירושה בחיי המוריש. ואי נמי אקני ליה מחיים בלשון ירושה הוה ליה כמו שאמר על אחר במקום בן יירש כל נכסיו

דלא אמר כלום לפי שתלה ההקנאה בירושה והוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה שאין זו ירושה האמורה בתורה."

היד רמ"ה סובר שאין קשר כלל בין הקנאה ומתנה לדין "והיה ביום הנחילו את בניו" הפועל ממש כירושה ממילא, ולכן כתב גם שיכול לחזור בו לפני המיתה מכיון שירושה אינה חלה אלא לאחר מיתה ועכשיו לא הקנה לו כלום³ וזאת בניגוד לסברת הקצות.

לא זו בלבד שהנחלה דרבי יוחנן בן ברוקה אינה מתנה אלא שאם עושה קנין בהנחלה דריב"ב הרי הוא פוסל את דין הירושה, מאחר שמתייחס אליו כמתנה שאינה פועלת אלא מחיים, שאין מתנה לאחר מיתה, וכיון שהקנה הוי קניין לאחר מיתה ולא חל.

עוד כתב היד רמ"ה שאע"פ שנראה מהגמרא בקלא. שפשטנו דריב"ב אמר אף בבריא, אגן לא קיימא לן כוותיה אלא בשכיב מרע ולא בבריא מחמת מה שביארנו. דאם מה שחידש ריב"ב הוא שהאב יכול להוריש נכסיו לבניו אינו מדין מתנה אלא מדין הורשה הרי שזה שייך דוקא בש"מ דבר אורתי הוא, וז"ל:

"וקיימא לן כרבי יוחנן בן ברוקה בשכיב מרע דפשטיה דקרא דוהיה ביום הנחילו את בניו דילפינן מיניה...דמשמע בשכיב מרע שמצוה מחמת מיתה וכיוצא בו שמחלק כל נכסיו לבניו והא הדין למצוה מחמת מיתה ואע"ג דשייר מקצת..."

עוד נראה מסוף דבריו שכתב דאף אם שייר מקצת נכסים הורשתו קיימת דס"ל שכוח האב להנחיל לבניו אינו שהאב נותן לאחד מבניו דין יורש נוסף כמו שביארנו בריטב"א, ובאמת האב אינו יכול לתת לאחד מבניו דין יורש. רק חידשה התורה שהאב מכוח בעלותו בנכסים יכול לחלק נכסיו כרצונו להרבות לאחד ולמעט לאחד, לכן עקרונית אף במקצת נכסים יכול לקחת מיוורש אחד ולהעביר ליורש אחר.

לפי זה נראה שאם אמר פלוני בני ייטול פי שניים אין לו דין בכור שהרי לא נתן לו דין יורש פי שניים אלא רק קיבל כמות נכסים פי שניים.

מ"מ ס"ל להלכה (ב"ב פ"ט, אות קכ"ד ד"ה "אבל") דכאשר משייר מקצת נכסים הרי זה מגלה שאינו נותן מחמת מיתה והרי הוא כבריא ובריא אינו מוריש. ואפילו אם עשה קניין אינו מועיל כיון שנקט לשון ירושה ואין בירושה כל הקנאה עכשיו אלא לאחר מיתה, וכמו שביאר הנתיבות בדעת הריטב"א.

3. כמו שבארנו בסברת הריטב"א לעיל שיכול לחזור כיון שירושה אינה חלה אלא במיתה.

הנחלת האב בדבר שלא בא לעולם

בתחילת דברינו הבאנו מהרשב"א בקידושין דס"ל שהאב המנחיל לבניו בדינו של ריב"ב אינו יכול לעשות זאת בדבר שלא בא לעולם. ובארנו שהדבר מתאים לשיטתו שכוח האב בהנחלה לבניו הוא דין מתנה. אך אם כוח האב הוא כירושה ממש לכאורה אף בדבר שלא בא לעולם יכול להוריש לאחד מבניו. וכך הביא מהרי"ט אלגזי בהלכות בכורות בשם הרמ"ה (אות פ"ג ד"ה "והנה") זה לשונו:

"ואף על גב דקיימא לן שכיב מרע שאמר הלוואתי לפלוני הלוואתו לפלוני ואף על גב דאין ראוי ליורשו התם מדרבנן אבל מדאורייתא לא מצי מקני באמירה בעלמא אלא למי שראוי ליורשו. ומלוה כיון דלא קיימא ברשותיה וליכא אנפא דאורייתא לאקנויי למי שאין ראוי ליורשו לא קנה בה לבכור לתת לו, דהא לא מצי יהיב במתנה ואי משום דמצי יהיב לה למי שראוי ליורשו ההיא ירושה מקריא ולא מתנה דכתיב והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה."

מבואר בדבריו שהרמ"ה תלה מפורש את יכולת ההורשה בדבר שאינו ברשותו כמו מלוה בכך שהורשת האב איננה מתנה אלא ירושה דאורייתא. ומסיק מכך מהרי"ט אלגזי בהמשך דבריו שגם בדבר שלא בא לעולם הדין כך שיכול האב להנחיל.

אמנם בפתחי תשובה (ח"מ סי' רפ"א, ס"ק ג') הביא שנחלקו האחרונים בהנחלת דבר שלא בא לעולם אפילו בירושה הקלאסית של תורה בלי התערבות האב. הנתיבות ורבי עקיבא איגר סוברים שאמנם בירושה ממילא היוורשים יורשים אף דבר שלא בא לעולם אך בהורשת ר"י בן ברוקה אין ביכולת האב להנחיל דבר שלא בא לעולם. וסברתם שאין בהורשת האב יותר ממתנת שכיב מרע ומה שאין יכול לתת במתנת שכיב מרע אינו יכול להוריש. רבי עקיבא איגר מוסיף - "שכל שאדם בריא יכול להקנות יכול להוריש".

ביאור זה הוא ממש כפי שהבאנו לעיל בדברי הרשב"א שהשווה בין מתנת ש"מ להורשת האב דשניהם הם דין מתנה.

החת"ם סופר חולק על סברתו של רבי עקיבא איגר משום שהנחלת האב איננה כקניין אלא כירושה. אך מסכים עימו לדינא דמה שאין יכול להוריש דבר שלא בא לעולם הוא מכיון שאף בירושה ממילא אינו מוריש דבר שלא בא לעולם.

סיכום

דנו בדעת רבי יוחנן בן ברוקה הסובר שהאב יכול להוריש כל נכסיו לבן בין הבנים ובת בין הבנות. האם זו מתנה בלשון ירושה הנגמרת עם המיתה, או

כירושה ממש. ולסיכום יוצא מכך חמש נפקא מינות המובאות בדברי הראשונים והאחרונים:

האם יכול להוריש כאשר הוא בריא.

האם צריך קניין.

האם יכול לחזור בו ולעקור הירושה מאותו הבן.

כשאמר פלוני בני ייטול פי שניים האם יש לו דין בכור שאינו נוטל בראוי כבמוחזק.

האם נוטל בדבר שלא בא לעולם.

שיטת הרשב"א:

האב המנחיל הרי הוא כנותן מתנה ולכן:

א. היא צריכה קניין.

ב. אף בבריא יכול להנחיל.

ג. יכול לחזור בו מאותה הורשה כל עוד לא היה קניין.

ד. אין התייחסות בדבריו לשאלה מה הדין כאשר נתן לאחד מבניו פי שניים האם דינו כבכור, אך נראה שאין דינו כבכור מכיון שאין זו ירושה אלא מתנה החלה עם המיתה.

ה. אינו מנחיל בדבר שלא בא לעולם ולא דבר שאינו ברשותו כמו שאינו מקנה דבר שלא בא לעולם.

שיטת הריטב"א, היד רמ"ה והר"ן:

האב המנחיל הוא כמוריש ולא כנותן מתנה ולפי שיטתם:

א. אין צריך קניין.

ב. לכאורה בבריא אינו יכול להוריש דאינו בר אורתי וכך פוסק היד רמ"ה. אך הר"ן כתב דהבעיא לא איפשטא, והריטב"א פסק שאף בריא יכול להוריש וצריך לבאר שחידשה התורה שאף לבריא יש דין מוריש.

ג. אינו יכול לחזור ולעקור הירושה שנתן וכמו שביאר הקצות אם לא בלשון חיובית שיאמר על בן אחר שיירש כל נכסיו. אך הרמ"ה והריטב"א ס"ל שיכול לחזור וביארנו שזה מכיון שאין הירושה חלה אלא עם המיתה ועד אז לא חל כלום.

ד. כשנתן לאחד מבניו פי שניים לכאורה יש לו דין בכור (ריטב"א בשם הרא"ה). אמנם בר"ן וברמ"ה לא מצאתי התייחסות לעניין ונראה שלפי הרמ"ה אין לו דין בכור כיון שלשיטתו אין האב נותן לבן דין יורש מיוחד אלא מוסיף לו בכמות הנכסים שיורש.

ה. נוטל אף בדבר שאינו ברשות האב כמלווה וכן בדבר שלא בא לעולם (כך ע"פ מהרי"ט אלגזי). רק שלפי החת"ם סופר אף בירושה ממילא אינו נוטל בדבר שלא בא לעולם.